

BİTLİS EREN ÜNİVERSİTESİ TAKVİMLERİNE KÜLTÜREL DEĞERLER AÇISINDAN BİR BAKIŞ

Onur ER*

Öz

Bu araştırmanın amacı kültürel değerler açısından Bitlis Eren Üniversitesi takvimlerini değerlendirmektir. Takvimlerde bulunan 37 fotoğraf araştırmanın amacı kapsamında incelenmiştir. Nitel bir araştırma olan bu çalışmada veriler doküman incelemesi yöntemiyle toplanmıştır. Verilerin değerlendirilmesinde nitel analiz tekniklerinden içerik analizi kullanılmıştır.

Araştırmanın sonucunda Bitlis Eren Üniversitesi 2016 yılı duvar takvimi ve Bitlis Eren Üniversitesi 2016 yılı masa takviminde yer alan kültürel değerler temalar hâlinde tespit edilmiştir. Araştırmada “Türk Kültüründe Hayvanlar”, “Altın”, “Şamanizm”, “Eski Türk Yazıtları ve Mezar Taşları”, “Türk Kültüründe Ejder”, “Türk Kültüründe Geyik”, “Bengi Su Kadehi”, “Türk Dinî Dansları” ve “Umay Kuşu” temalarına ulaşılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Kültür, takvim, nitel araştırma.

THE VIEW OVER BİTLİS EREN UNIVERSITY CALENDARS IN TERMS OF CULTURAL VALUES

Abstract

The aim of the research is to evaluate Bitlis Eren University calendars in terms of cultural value. 37 photos in the calendars are investigated in the scope of the aim of the research. The data in this work that is a quality inquiry is collected by document analysis method. Content analysis of quality analysis methods is used for evaluating the data.

In the result of the research, cultural values are detected as themes in wall calendar and desk calendar of Bitlis Eren University. In the research, “Animals in Turkish Culture”, “Gold”, “Shamanism”, “Old Turkish Inscriptions and Gravestones”, “Dragon in Turkish Culture”, “Deer in Turkish Culture”, “Water of Life Goblet”, Turkish Religious Dances” and “Umay Bird” are reached as themes.

Keywords: Culture, calendar, the quality inquiry.

Ø. Giriş:

Kültür toplumların tarih boyunca bıraktıkları parmak izleridir. Bu izleri takip ederek toplumların geçmişleri hakkında bilgi sahibi olunabilir, gelecekleri hakkında öngörülebilir. Kültürle ilgili birçok tanımda kültürün toplumla olan ilişkisi üzerinde durulmuştur. Turhan (1972) kültür ile toplumların birbirlerinden ayırt edildiklerini belirtmiştir. Baykara (2001) kültürü toplumun hayat tarzı olarak nitelendirmiştir. *Türkçe Sözlük*'te kültür şöyle tanımlanmaktadır: “Tarihsel, toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan bütün maddi ve

* Dr.; Kafkas Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümü, onurer1827@gmail.com.

manevi değerler ile bunları yaratmada, sonraki nesillere iletmede kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların bütünü, hars, ekin” (TDK, 2011, s. 1558).

Söz konusu tanımlardan anlaşılacağı üzere kültür hayatın içine sinmiş bir yapıdır. Toplum tarafından üstüne anlam yüklenen her şey bu yapının içerisine girebilir. Çünkü Köktürk’ün (2006) belirttiği gibi kültür çok boyutlu ve çok özneli bir alandır. Dolayısıyla kimilerinin teknoloji çağı olarak adlandırdığı bu dönemde dahi günlük hayatımızın ayrılmaz parçalarından biri olan, evde, ofiste, okulda vb. kimi zaman duvar takvimi, kimi zaman ise masa takvimi olarak karşımıza çıkan takvimler de kültürel yapıyı yansıtabilir.

Takvimler muhatabına gün, ay ve yıl hakkında bilgi vermeleri ile bilinmektedir. Bunun yanında tatiller, özel günler, dinî ve millî bayram zamanları da takvimlerden öğrenilebilir. Burada bahsedilen durum takvimlerin temel işlevidir denilebilir; ancak takvimlerin işlevlerinden birisinin de muhataplarına mesaj verme olduğu unutulmamalıdır ve bu mesajlar günümüzde genellikle reklam amaçlı olmaktadır; fakat sosyal, kültürel, eğitsel... mesajlar veren takvimler de bulunmaktadır. Sosyal, kültürel, eğitsel... içeriğe sahip takvimler aynı zamanda akademik bir değere de sahiptir. Parlak (2012, s. 92) tarafından yapılan çalışmaya katılanlar “takvimlerin elde edilmesinin kolaylığı, uygun fiyatı ve çoğu zaman firmalar tarafından ücretsiz olarak halka sunulması bir yaygın eğitim aracı olarak duvar takvimlerinin her evde bulunmasını mümkün kılmaktadır” şeklinde görüş bildirmişlerdir.

İlgili alanyazın taraması sonucunda takvimleri kültürel değerler açısından bilimsel olarak inceleyen çok fazla çalışmaya rastlanılmamıştır. Şenkardeşler (2013) Saatli Maarif Takvimi’nin toplumsal işlevlerini tespit etmeye çalışmıştır. Parlak (2012) takvimlerin içeriklerinde hangi konulardan bahsedildiğini ve duvar takvimlerinin kullanım şekillerini belirlemek amacı ile bir çalışma yapmıştır. Karabacak (2013) popüler kültür ve toplumsal cinsiyet açısından Lavazza takviminin fotoğraflarını incelemiştir. Karakuş Harmancı (2014) Türkiye ve Kore’de ay takvimine göre kutlanan özel gün ve bayramları iki kültürü de göz önüne alarak karşılaştırmalı olarak analiz etmiştir.

Parlak (2012, s. ii) tarafından takvim kullanımına yönelik yapılan anket uygulaması sonucunda “duvar takvimi kullananların, takvimin sunduğu bilgilerden faydalandıkları tespit edilmiştir”. Dolayısıyla takvimler duvarda ya da masada sadece zamanı göstermek için kullanılan araçlar değildir. Takvimlerin içeriğine göre kullanım şekilleri değişebilir. İçerisinde

birçok kültürel ögeyi barındıran Bitlis Eren Üniversitesi (BEÜ) 2016 masa ve duvar takvimleri kültürel zenginliği ile dikkat çekmektedir. Takvimin her bir yaprağı kültürel bir mesaj içermektedir. Şimşek (2016) BEÜ takvimlerinin birer sanat eserine dönüştüğünü ve Orta Asya'dan günümüze kadar Türk mimarisinin ve tarihinin temel taşlarını günümüze aktardığını ifade eder. Dolayısıyla BEÜ 2016 masa ve duvar takvimlerinin kültürel değerler açısından incelenmesinin ilgili alanyazına katkı sağlayacağı düşünülmüştür.

1. Araştırmanın Amacı:

Bu araştırmanın amacı BEÜ 2016 duvar takvimini ve BEÜ 2016 masa takvimini kültürel değerler açısından incelemektir.

2. Yöntem:

2.1. Araştırmanın modeli:

BEÜ 2016 takvimlerini kültürel değerler açısından incelemek amacıyla tarama modelinde yapılan bu çalışma nitel araştırma kapsamına girmektedir. “Nitel araştırma, gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, olguların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma olarak tanımlanabilir” (Yıldırım ve Şimşek, 2008, s. 39).

2.2. İncelenen eserler:

Bitlis Eren Üniversitesi 2016 duvar takvimi ve Bitlis Eren Üniversitesi 2016 masa takvimi bu araştırma kapsamında incelenmiştir. Takvimlerde yer alan kültürel içerikli 37 fotoğraf bu araştırmaya dâhil edilmiştir.

2.3. Verilerin toplanması:

Araştırmada veriler, nitel veri toplama yöntemlerinden doküman incelemesi ile toplanmıştır. “Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar” (Yıldırım ve Şimşek, 2008, s. 187). Yıldırım ve Şimşek (2008) ve Merriam (2013) görsel malzemelerin de doküman türleri arasında yer aldığını belirtmiş ve nitel araştırmalarda kullanılabileceğini ifade etmiştir.

2.4. Verilerin analizi:

Araştırmada verilerin değerlendirilmesinde nitel veri analizi tekniklerinden içerik analizi kullanılmıştır. “İçerik analizinde temel amaç, toplanan verileri açıklayabilecek

kavramlara ve ilişkilere ulaşmaktır. İçerik analizinde temelde yapılan işlem, birbirine benzeyen verileri belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirmek ve bunları okuyucunun anlayabileceği bir biçimde düzenleyerek yorumlamaktır” (Yıldırım ve Şimşek, 2008, s. 227). Araştırmada kodların oluşturulması sürecinde BEÜ 2016 duvar ve masa takvimlerinde fotoğraf altlarında yer alan Prof. Dr. Cengiz ALYILMAZ tarafından yazılmış notlar dikkate alınmıştır.

3. Bulgular ve Yorum:

Bu bölümde BEÜ 2016 duvar ve masa takvimlerine ait bulgular ve yorumlar verilmiştir. Takvimlerde yer alan fotoğrafların analizi sonucunda ulaşılan kodlara ve temalara da bu bölümde yer verilmiştir.

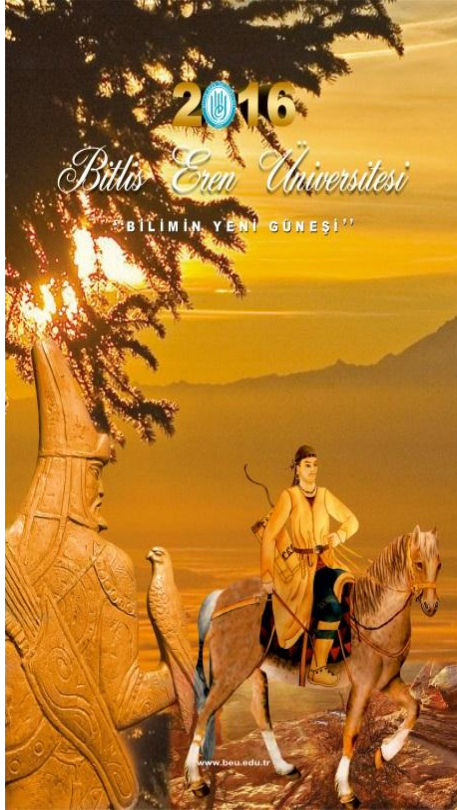

Foto 1: BEÜ Duvar Takvimi Kapağı

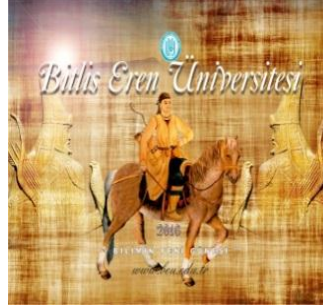

Foto 2 ve Foto 3: BEÜ Masa Takvimi Kapağı ve Ocak Ayı Arkası Fotoğrafları

Foto 4 ve Foto 5: BEÜ Duvar Takvimi Ağustos ve Eylül Fotoğrafları

Foto 1 ve foto 2’den “At Üstündeki Türk Savaşçısı (Turfan)” ve “Elinde Avcı Kuşu ile Betimlenmiş Türk Savaşçısı Heykeli (Almaata)” kodlarına ulaşılmıştır. Foto 3’ten ise “Çift Başlı Kartal” kodu çıkarılmıştır. Bu kodlar “Türk Kültüründe Hayvanlar” teması altında birleştirilmiştir. Bunun yanında foto 4 ve foto 5’te de söz konusu öğeleri görmek mümkündür. Takvimlerde bulunan at ve kuş öğelerinin Türk kültüründe ve tarihinde önemi büyüktür. İlhan

ve Şenel (2008) atın Türkler için ulaşımda ve savaşta etkili bir rolü olduğunu belirtmiştir ve atın bir besin kaynağı olarak da görülmesi atı Türkler arasında özel bir yere getirmektedir.

BEÜ duvar takviminin eylül fotoğrafında avcı kuşu görülmektedir. Söz konusu betimleme birçok Türk eserinde kendine yer bulmuştur. “Kuşlarla ilgili inanışlar tarihin her döneminde Türk sanatına ve mimarlık eserlerine de yansımış; kaya üstü tasvirlerde, mezar taşlarında, şaman davullarında, şaman kıyafetlerinde, halılarda, kilimlerde, duvar resimlerinde... farklı türdeki kuşların tasvirlerine yer verilmiştir (C. Alyılmaz, 2015, s. 579).

BEÜ 2016 masa takvimi ocak ayı arkası fotoğrafında çift başlı kartala yer verilmiştir. “Türkler’in millî sembollerinden biri olan kartal, Türk sanat ve kültür tarihinde dinî, astroloji, hukukî bir sembol olmuştur” (Çoruhlu, 2014, s. 52).

Fotoğraflardaki savaşçıların üzerinde bulunan ok ve yay tasvirleri de dikkat çekicidir. Ok ve yay geçmişte savaşların vazgeçilemez unsurlarından biri olmuştur. C. Alyılmaz (2015) her milletin temelde aynı olan ancak ayrıntıda farklı özellikleri bulunan ok ve yaylarının bulunduğunu ifade etmiştir.

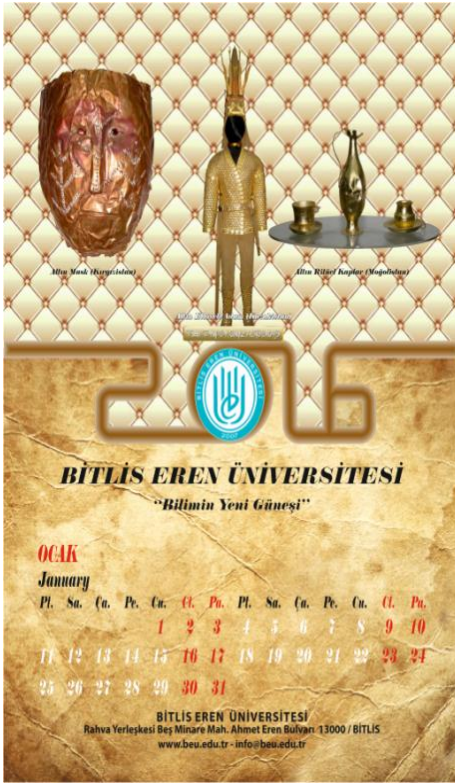

Foto 6: BEÜ Duvar Takvimi Ocak Ayı Fotoğrafi

Foto 7 ve Foto 8: BEÜ Masa Takvimi Ocak ve Aralık Ayı Fotoğrafları

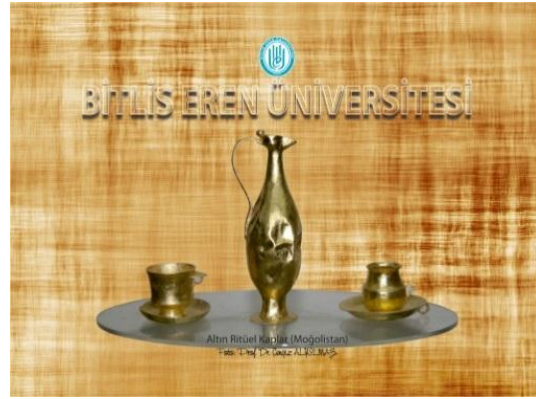

Foto 9: BEÜ Duvar Takvimi Şubat Ayı Arkası Fotoğrafi

Foto 6'dan "Altın Mask (Kırgızistan)", "Altın Elbiseli Adam (Kazakistan)" ve "Altın Ritüel Kaplar (Moğolistan)" kodlarına ulaşılmıştır. Foto 7, foto 8 ve foto 9'da da söz konusu öğeleri görmek mümkündür. Fotoğraflarda bulunan üç ögenin de yapılış malzemesi altındır. Dolayısıyla kodlar "Altın" teması altında birleştirilmiştir. "Eski Türkler ve özellikle İskitler, bozkırın kuyumcuları olarak değerlendirilmektedir. Bu anlayış, Türklerde altın işlemeciliğinin gelişmesi açısından önemlidir" (Mandaloğlu, 2013, s. 130-131). Altın Türk kültüründe hükümdarlık göstergesi olarak da görülmektedir. "Altın, Türklerin İslamiyet'ten önce de, sonra da değişmez bir hükümdarlık sembolü idi. Altın tamga, altın kur-kuşak gibi, daha birçok hükümdarlık sembollerini, buna örnek olarak gösterebiliriz" (Ögel, 1978, s. 175).

BEÜ 2016 duvar takviminin ocak ayı fotoğrafının soldan birinci ögesi Altın Mask olarak görülmektedir. Söz konusu mask üzerinde dövmeler bulunmaktadır. Masklar Türk tarihinde Şamanizm'de de görülmektedir. Uraz (1967) şamanların tören sırasında yüzlerine maske taktıklarından bahsetmiştir.

BEÜ 2016 duvar takviminin ocak ayı fotoğrafının soldan ikinci ögesi Altın Elbiseli Adam olmuştur. Türk tarihinde ve kültüründe çok değerli bir yere sahip olan Altın Elbiseli adam şüphesiz herkesin bilmesi ve görmesi gereken bir sanat eseridir. Bu eser Bitlis Eren Üniversitesi 2016 takviminde kendine yer bulmuştur.

BEÜ 2016 duvar takviminin ocak ayı fotoğrafının soldan üçüncü ögesi Altın Ritüel Kaplar şeklindedir. C. Alyılmaz (2015) insanoğlunun çeşitli amaçlarla doğadaki madenleri ve materyalleri kullanarak kullanım ve süs eşyaları, dinî ve ritüel kaplar, savaş aletleri... yaptıklarını belirtmiştir. Söz konusu araç ve gereçler tarihin bilinmezliklerine ışık tutmuştur.

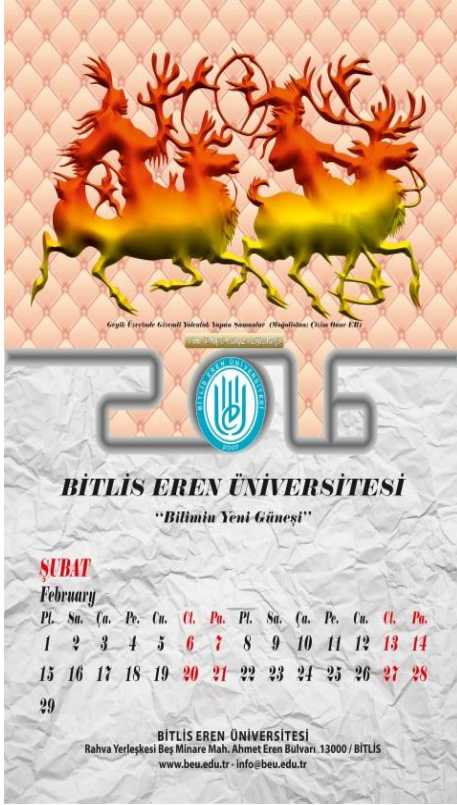

Foto 10: BEÜ Duvar Takvimi Ocak Ayı Fotoğrafı

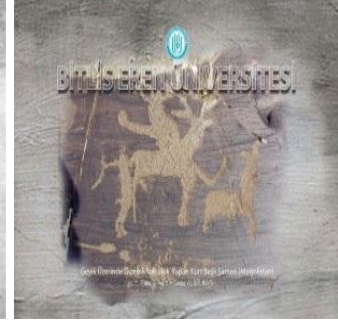

Foto 11 ve Foto 12: BEÜ Masa Takvimi Mart v e Aralık Ayı Arkası Fotoğrafı

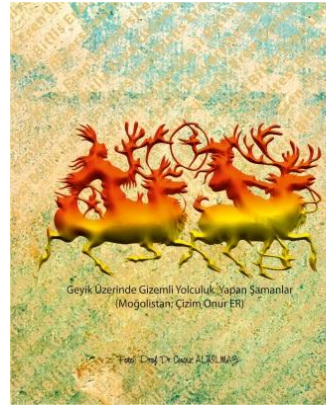

Foto 13: BEÜ Masa Takvimi Ocak Ayı Fotoğrafı

Foto 10 ve foto 13'ten "Geyik Üzerinde Gizemli Bir Yolculuğa Çıkmış Şamanlar (Moğolistan)" koduna ulaşılmıştır. Foto 12'den "Geyik Üzerinde Gizemli Yolculuk Yapan Kurt Başlı Şaman (Moğolistan)" kodu elde edilmiştir. Foto 11'den ise "Teke Üzerinde Gizemli Yolculuk Yapan Kurt Başlı Şaman (Ahlat)" kodu çıkarılmıştır. Bu kodlar "Şamanizm" teması altında birleştirilmiştir. "Eski Türkler, şüphesizdir ki, Şamanist idiler. Fakat bu Şamanizm Altay ve Yakut Şamanlığının bulunduğu sahayı çok arkasında bırakmış, gelişmiş bir durumdaydı" (İnan, 2000, s. 1). Şamanizm Anadolu kültürünü de etkilemiştir. Anadolu kültüründe görülen bazı uygulamaların Şamanizm ile bağlantılı olduğu düşünülmektedir.

Orta Asya'daki çeşitli Türk boylarının inanç biçimi olan Şamanizm, Orta Asya Türklerinin İslam ile tanışmalarından sonra da, İslami şekiller altında saklanarak varlığını sürdürmüş, Anadolu'ya olan göçler ile ise hem İslami şekiller altındaki Şamani olgular Anadolu'ya taşınmış, hem de bu olguların içinde bulunduğu İslami bir inanç şekli özellikle Türkmenistan (Horasan) kökenli olarak Anadolu'da günümüze kadar var olmuştur (Tuna, 2000, s. 60).

Foto 14: BEÜ Duvar Takvimi Ocak Ayı Fotoğrafı

Foto 15 ve Foto 16: BEÜ Masa Takvimi Mart ve Nisan Ayı Fotoğrafları

Foto 17 ve Foto 18: BEÜ Masa Takvimi Ekim Ayı Fotoğrafı ve Ekim Ayı Arkası Fotoğrafı

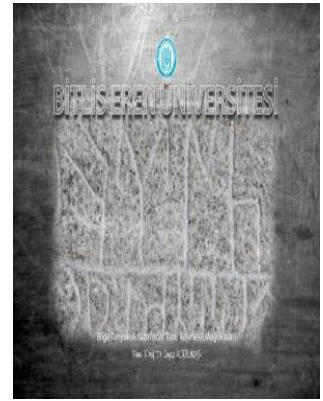

Foto 14'ten "Bömbögör Yazıtı (Moğolistan)", "Bugut Yazıtı (Moğolistan)" ve "Ejder Tepelikli Ahlat Mezar Taşı" kodlarına ulaşılmıştır. Foto 17'den "Bilge Tonyukuk Yazıtı (Moğolistan)" kodu çıkarılmıştır. Foto 18'den "Bilge Tonyukuk Yazıtı'nda Türk Kelimesi (Moğolistan)" kodu elde edilmiştir. Söz konusu kodlar "Eski Türk Yazıtları ve Mezar Taşları" teması altında birleştirilmiştir.

Foto 14'te yer alan kültürel öğelerden birisi Ejder Tepelikli Ahlat Mezar Taşı'dır. C. Alyılmaz (2014) Ahlat Mezar Taşları'nın Ahlat'lı Türk-İslam kültür ve uygarlığının merkezi hâline getiren eserlerden biri olduğunu belirtmiştir. "Selçuklu mezar anıtlarının toplu olarak bir arada bulunduğu en önemli merkez Ahlat'tır" (Çoruhlu, 1993, s. 102).

Foto 15'te Bömbögör Yazıtı ögesine yer verilmiştir. Söz konusu yazıtta birçok damga bulunmaktadır. Mert (2008) Bömbögör yazıtında kağana ait damgaların ve kağana bağlı alt boyları, aileleri temsil eden damgalarla da karşılaştığını ifade eder. "Türk kültür ve uygarlığının en değerli hazinelerinden birini hiç kuşkusuz ki damgalar oluşturur. Nitekim Türk boylarının yaşadıkları her yerde ve her dönemde anıtlarda, yazıtlarda, dikili taşlarda, kayalarda,

süs ve kullanım eşyalarında adeta kültürel kimliğin ifadesi, sembolü olarak damgalarla karşılaşılmaktadır” (C. Alyılmaz, 2007, s. 49).

Foto 16’da Bugut Yazıtı ögesine yer verilmiştir. “Tarihî olayların anlatıldığı biyografik ve didaktik bir eser olma özelliğini taşıyan Bugut yazıtı, hem içerik hem de şekil açısından sonraki yıllarda vücuda getirilen Türk bengü taşlarına da örnek teşkil etmiştir” (C. Alyılmaz, 2003, s. 11).

Foto 19: BEÜ Duvar Takvimi Nisan Ayı Fotoğrafı

Foto 20 ve Foto 21: BEÜ Masa Takvimi Nisan ve Mayıs Ayı Arkası Fotoğrafları

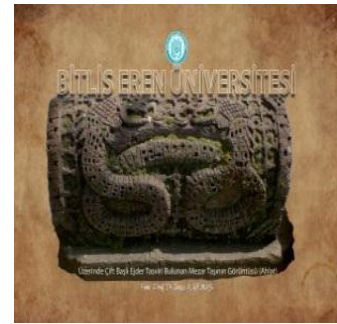

Foto 22: BEÜ Masa Takvimi Eylül Ayı Arkası Fotoğrafı

Foto19 ve foto 20’den “Ejder Tepelikli Karabalgasun Yazıtı’nın Çizimi” kodu çıkarılmıştır. Foto 21’den “Çift Başlı Ejder Tasvirli Mezar Taşı (Ahlat)” koduna ulaşılmıştır. Foto 22’den ise “Karabalgasun Yazıtı” kodu elde edilmiştir. Söz konusu kodlar “Türk Kültüründe Ejder” teması altında birleştirilmiştir. C. Alyılmaz (2005) I. Karabalgasun yazıtının tepeliğinde eşine ender rastlanan kurt başlı bir ejder tasvirinin bulunduğu ifade eder.

Çoruhlu (2002) Türklerde Ejderin erken dönemlerde güç, bereket, refah ve kuvvet simgesi olarak görüldüğünü belirtmiştir. “Ejderha bütün dünyada Çin mitolojisi ve sanatına ait kabul edilse de Türk mitolojisi ve sanatında da büyük yer tutmuştur. Bu masal hayvanı, gök ve yer-su unsurlarına bağlı olarak geniş bir uygulama alanı bulmuştur (Çoruhlu, 2002, s. 132).

Ejder motifi birçok eski Türk eserini süslemiştir. Esin (1978) Köl Tigin anıtının doğu cephesinde tepe kısmında ejder motifinin bulunduğunu belirtir. Çoruhlu (2014) Erzurum Çifte Minareli Medrese’de ve Konya İnce Minareli Medrese Müzesi’nde Ejder motifine rastlandığını belirtir.

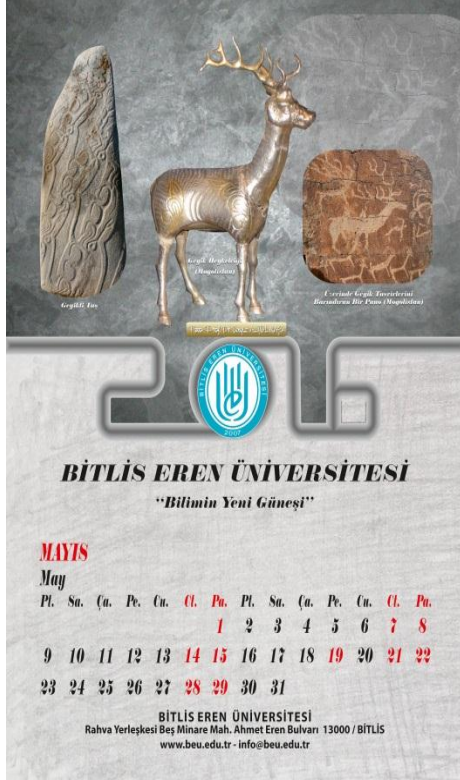

Foto 23: BEÜ Duvar Takvimi Mayıs Ayı Fotoğrafı

Foto 24 ve Foto 25: BEÜ Masa Takvimi Mayıs ve Haziran Ayı Fotoğrafları

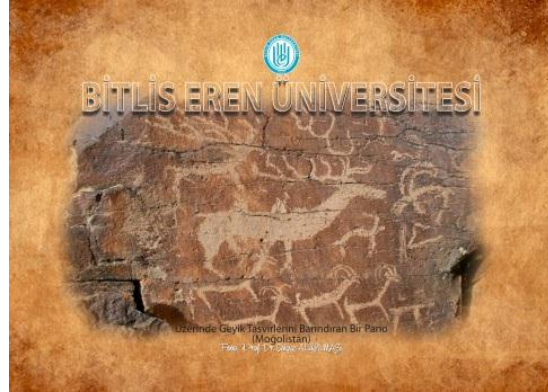

Foto 26: BEÜ Masa Takvimi Haziran Ayı Arkası Fotoğrafı

Foto 23'ten “Geyikli Taş”, “Geyik Heykelciği” ve “Üzerinde Geyik Tasvirleri Barındıran Bir Pano” kodları çıkarılmıştır. Foto 24, foto 25 ve foto 26’da geyik ögesini görmek mümkündür. Söz konusu kodlar “Türk Kültüründe Geyik” teması altında birleştirilmiştir.

Geyiğin birçok anlamının simgesel olarak Müslüman Türklerde devam ettiğini görüyoruz. Onun bu önemini özellikle çeşitli tarikatlarla ilgili menkıbelerde ön plana çıktığını görüyoruz; örneğin Bursa’nın manevi sahiplerinden sayılan Geyikli Baba’nın geyik biçimine girdiği anlatılmaktadır. Bunun gibi bazı şeyhlerin bineği geyiktir. Ayrıca nazara karşı geyik boynuzu kullanılmıştır ve bu sevimli hayvan Yörükler arasında bolluk ve bereketin simgesi sayılmıştır (Çoruhlu, 2002, s. 143-144).

Çoruhlu (2014) Türk minyatürlerinde geyik gibi yırtıcı olmayan hayvanların aslan, kaplan, kurt gibi yırtıcı ve tehlikeli hayvanlarla birlikte tasvir edildiğini belirtir. Bu durumda hayvanlar barış, mutluluk, sevgi, refah, adalet gibi kavramları temsil etmektedir.

S. Alyılmaz (2003, s. 87) “Geyik, Türk mitolojisinde, Türk kültür ve medeniyetinde önemli bir yere sahiptir. Zira eski Türk inancına göre geyik, Türk boyları arasında ‘kutsal ana’ olarak kabul edilmiş ve ona olağanüstü özellikler atfedilerek saygı gösterilmiştir”.

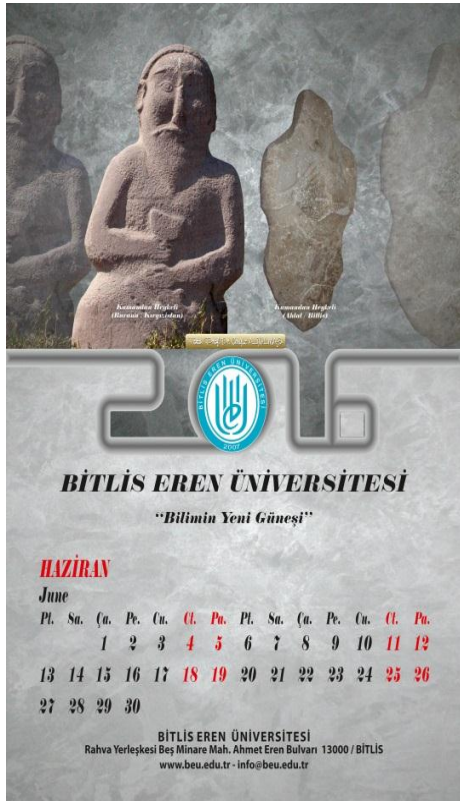

Foto 27: BEÜ Duvar Takvimi Haziran Ayı Fotoğrafı

Foto 28 ve Foto 29: BEÜ Masa Takvimi Ağustos ve Kasım Ayı Fotoğrafları

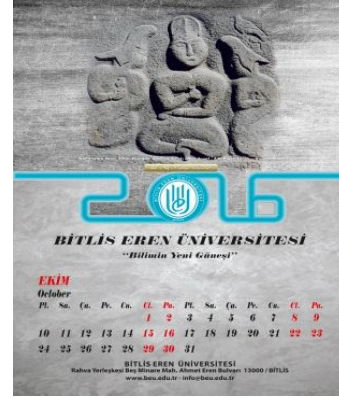

Foto 30: BEÜ Duvar Takvimi Ekim Ayı Fotoğrafı

Foto 27’den “Elinde Bengi Su Kadehi Tutan Kuman Heykeli (Burana / Kırğısıztan)” ve “Elinde Bengi Su Kadehi Tutan Kuman Heykeli (Ahlat / Bitlis)” kodları çıkarılmıştır. Foto 30’dan ise “Köl Tudun İnisi Altun Tamgan Tarkan Yazıtı (Moğolistan)” koduna ulaşılmıştır. Söz konusu fotoğraflarda kadehler açık bir şekilde görülmektedir. Bu yüzden kodlar “Bengi Su Kadehi” teması altında birleştirilmiştir.

“Bengi su / ölümsüzlük suyu kadehleri seçkinler ve yönetici sınıf (kağanlar, kağan soyundan olanlar, beyler ve bey soyundan olanlar ile bazı üst düzey yöneticiler) tarafından kullanılan bir aksesuardır. Bengi su kadeh(ler)i egemenlik, güç, kuvvet, kudret, kut ve mutluluk

sembolü olarak eski Türk heykellerinde karakteristik bir şekilde tasvir edilmiştir” (C. Alyılmaz, 2015, s. 88).

Eski Türk heykellerinde Bengi su kadehleri hem erkek hem de kadın heykellerinde görülebilmektedir. S. Alyılmaz ve C. Alyılmaz (2014) *Eski Türk Kadın Heykellerinin Düşündürdükleri* adlı araştırmasında bengi su kadehi tutan kadın heykellerine yer vermiştir.

Foto 31: BEÜ Duvar Takvimi Temmuz Ayı Fotoğrafı

Foto 32: BEÜ Masa Takvimi Temmuz Ayı Arkası Fotoğrafı

Foto 33: BEÜ Masa Takvimi Kasım Ayı Arkası Fotoğrafı

Foto 31’de görüldüğü gibi BEÜ 2016 duvar takvimi temmuz ayı fotoğrafından “Yallı / Halay Çeken İnsanlar (Azerbaycan / Türkiye)” ve “Raks Eden İnsanlar (Gobu / Azerbaycan)” kodları çıkarılmıştır. Söz konusu kodlar “Türk Dinî Dansları” teması altında birleştirilmiştir. Gobustan’da bulunan kaya üzerine tasvir edilmiş raks eden insanlar betimlemesi Türkler için halk oyunlarının köklerinin ne kadar eski dönemlere dayandığının kanıtıdır.

“Şamanizm ile başlayan Türk dinî dans geleneği X. yüzyılda İslam etkisiyle duraksamış. Ancak varlığını halk arasında sürdürerek XIII. yüzyıl Anadolu'sunda iki tarikatta, Mevlevilik ve Bektaşilikte yeniden gün ışığına çıkmıştır” (Ergin, 1995, s. 111).

Şamanlar İslam öncesi dönemde Türk toplulukları bünyesinde, sosyal, kültürel ve dinî hayata yön vermeleri bakımından önemli aktörlerdir. Gök Tanrı dini ve Şamanist öğretiler paralelinde bu aktörler, çeşitli tören ve ayinleri icra eden dini mistik kişilerdir... Çünkü dinî rakslara örnek olabilecek bu ilk temsiller, kültür tarihimizde, eski dönemin şamanları tarafından icra edilen en eski örneklerdir (Uğurlu, 2014, s. 823).

Foto 34: BEÜ Duvar Takvimi Aralık Ayı Fotoğrafi

Foto 35 ve Foto 36: BEÜ Masa Takvimi Ağustos Ayı Arkası Fotoğrafi ve Temmuz Ayı Fotoğrafi

Foto 37: BEÜ Duvar Takvimi Kasım Ayı Fotoğrafi

Foto 34'te görüldüğü gibi BEÜ 2016 duvar takvimi aralık ayı fotoğrafından "Üzerinde Umay Kuşu Tasviri Bulunan Altın Sorguç (Moğolistan)" kodu çıkarılmıştır. Foto 35 ve foto 37'den "Kut / Mutluluk Taşıyan Umay Kuşlar (Moğolistan)" koduna ulaşılmıştır. Foto 36'dan ise "Üzerinde Umay Kuşu Tasviri Bulunan Köl Tigin Heykelinin Başı (Moğolistan)" kodu çıkarılmıştır. Söz konusu kodlar "Umay Kuşu" teması altında birleştirilmiştir. "... Devlet kuşu olarak kabul edilen Hüma'nın Yakutlarda Umay ya da İmı adıyla talih kuşunun ismi olarak geçtiği anlatılır. Bu kuşun Anka ya da Zümrüdüanka ile ilişkisi vardır; çünkü onun için söylenen birçok şey Anka kuşu için de geçerlidir" (Çoruhlu, 2002, s. 132).

C. Alyılmaz (2000) hüma / umay kuşunun Türk kültür ve medeniyetinin sözlü ve yazılı kaynaklarında, sanat eserlerinde çok kullanılan tasvirlerden biri olduğunu ve Köl Tigin'in heykel başında da kuvvetle muhtemel ongun olarak kullanıldığını ifade etmiştir.

Mert de (2016) Umay kuşu tasvirinin farklı şekilleriyle heykelerde, sorguçlarda, taçlarda, süs ve kullanım eşyalarında, devlet armalarında, paralarda, mimari yapılarda *vd.* kendine yer bulduğunu vurgulamıştır.

Sonuç ve Öneriler:

BEÜ 2016 masa ve duvar takvimlerini kültürel değerler açısından incelemeyi amaçlayan bu araştırma sonucunda “Türk Kültüründe Hayvanlar”, “Altın”, “Şamanizm”, “Eski Türk Yazıtları ve Mezar Taşları”, “Türk Kültüründe Ejder”, “Türk Kültüründe Geyik”, “Bengi Su Kadehi”, “Türk Dinî Dansları” ve “Umay Kuşu” temalarına ulaşılmıştır. BEÜ 2016 masa ve duvar takvimlerinde söz konusu temaları örnekleyecek en iyi görseller seçilmiştir. Her bir görselde eski Türk eserlerinden örnekler görmek mümkündür. Görsellerin altında görsellere ilişkin açıklayıcı bilgiler de verilmiştir. Kültüre yönelik öğelerin görsellerde verilmesi kültürel öğelerin akılda kalıcılığını artıracaktır.

BEÜ 2016 masa ve duvar takvimlerinden Türklerin altın işlemeciliğinde becerikli oldukları, hayvanlara verdikleri önem, heykeller konusundaki ustalığı anlaşılabilir. Bunun yanında Türklerin meydana getirdikleri yazıtlardan (Bömbögör Yazıtı, Bugut Yazıtı, Bilge Tonyukuk Yazıtı, Karabalgasun Yazıtı, Köl Tudun İnisi Altun Tamgan Tarkan Yazıtı) bazılarını da söz konusu takvimlerde görebilmek mümkündür. Ahlat Mezar Taşları da BEÜ 2016 takvimlerinde unutulmamıştır. Ayrıca Ejder ve Umay Kuşu gibi mistik ve mitolojik hayvanlara da BEÜ 2016 takvimlerinde yer verilmiştir.

BEÜ 2016 masa ve duvar takvimleri Türk kültürünün tanıtılmasına hizmet eden eserlerdir. Bitlis Eren Üniversitesi Rektörlüğü, söz konusu takvimleri Rektör Prof. Dr. Mahmut DOĞRU'nun liderliğinde ve Rektör Danışmanı Prof. Dr. Cengiz ALYILMAZ'ın danışmanlığında basarak bu konuda öncü olmuştur. Diğer üniversitelerin de buna benzer çalışmalar ortaya koymasız şüphesiz Türk kültürünün tanıtımına katkı sağlayacaktır. Bunun yanında eğitim kurumlarında herhangi bir mesaj içermeyen ya da reklam içerikli mesaj içeren takvimlerin yerine BEÜ 2016 masa ve duvar takvimleri gibi takvimlerin oluşturulup kullanılması öğrencilerin, öğretmenlerin, öğretim elemanlarının, öğretim üyelerinin, yöneticilerin... Türk kültürüne yönelik bakış açılarını genişletecektir.

Kaynaklar

- Alyılmaz, C. (2000). Özbekistan Cumhuriyeti'nin devlet armasındaki hüma kuşu tasviri. *Orkun Dergisi*, 23, 12-15.
- Alyılmaz, C. (2003). Bugut yazıtı ve anıt mezar külliyesi üzerine, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 3, 11-21.
- Alyılmaz, C. (2005). *Orhun yazıtlarının bugünkü durumu*. Ankara: Kurmay Kitap Yayın Dağıtım.
- Alyılmaz, C. (2007). *(Kök)türk harfli yazıtların İzinde*. Ankara: Karam Yayınları.
- Alyılmaz, C. (2014). Çin bilim heyetinin ahlata araştırma gezisi ve düşündürdükleri, *II. Uluslararası Ahlat- Avrasya Bilim, Kültür ve Sanat Sempozyumu*, 25-27 Eylül 2013, İstanbul, 108-116, ed. - yay haz. O. Belli - V. E. Belli.
- Alyılmaz, C. (2015). *İpek yolu kavşağının ölümsüzlük eserleri*. Ankara: Atatürk Üniversitesi Yayınları.
- Alyılmaz, S. (2003). *Borçalılı bilim adamı eğitimci şair Valeh Hacılar (Hayatı – Sanatı – Şiirleri)*. Ankara: Devran Yayıncılık.
- Alyılmaz, S. ve Alyılmaz, C. (2014). Eski Türk kadın heykellerinin düşündürdükleri. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 3(4), 1-33.
- Baykara, T. (2001). *Türk kültür tarihine bakışlar*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
- Çoruhlu, Y. (1993). *Türk sanatının ABC'si*. İstanbul: Simavi Yayınları.
- Çoruhlu, Y. (2002). *Türk mitolojisinin anahatları*. İstanbul: Kabalcı Yayınları.
- Çoruhlu, Y. (2014). *Türk sanatında hayvan sembolizmi*. Konya: Kömen Yayınları.
- Ergin, E. (1995). Türklerde dini danslar. *Ankara Üniversitesi, Dil, Tarih ve Coğrafya Fakültesi, Tiyatro Araştırmaları Dergisi*, 12, 111-121.
- Esin, E. (1978). *Türk Kozmolojisine Giriş*. İstanbul: Kabalcı Yayınları.
- İlhan, N. ve Şenel, M. (2008). Dîvânü Lugat'it Türk'e göre av, avcılık ve hayvancılıkla ilgili kelimeler ve kavram alanları. *Turkish Studies*, 3(1), 259-277.
- İnan, A. (2000). *Tarihte ve bugün Şamanizm materyaller ve araştırmalar*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Karabacak, Z. İ. (2013). *Popüler kültür ve toplumsal cinsiyet açısından Lavazza takvim fotoğraflarının çözümlenmesi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Karakuş Harmancı, N. (2014). *Türkiye'de ve Kore'de ay takvimine göre kutlanan bayramlar ve karşılaştırmalı analizi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Köktürk, M. (2006). *Kültürün dünyası kültür felsefesine giriş*. Ankara: Hece Yayınları.
- Mandaloğlu, M. (2013). Eski Türkler ve eski Türklerde sanayi, ticaret ve maliyenin Ekonomik açıdan değerlendirilmesi. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 129-150.
- Merriam, S. B. (2013). *Nitel araştırma: desen ve uygulama için bir rehber*. (3. Baskıdan Çeviri, Çeviri Editörü: S. Turan). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

- Mert, O. (2008). Öngöt Mezar Külliyesi ve Külliye de Bulunan Damgalar. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 36, 281-305.
- Mert, O. (2016). *Köli Çor Yazıtı ve anıt mezar kompleksi*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi.
- Ögel, B. (1978). *Türk kültür tarihine giriş 4*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Parlak, P. Z. (2012). *Yaygın tarih eğitimi aracı olarak duvar takvimleri üretim süreci, içerik analizi ve kullanım biçimleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Şenkardeşler, A. (2013). *Takvimlerin toplumsal işlevleri: saatli maarif takvimi örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Karabük: Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Şimşek, E. (2016). *Bir medeniyet kapısı: Eren Üniversitesi*. Milat Gazetesi, <http://www.milatgazetesi.com/bir-medeniyet-kapisi-eren-universitesi-haber-78149>
Erişim tarihi: 25.03.2016.
- Tuna, E. (2000). *Şamanlık ve oyunculuk*. İstanbul: Okyanus Yayıncılık.
- Turhan, M. (1972). *Kültür değişimleri*. İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.
- Türk Dil Kurumu (2011). *Türkçe sözlük*. Ankara: TDK.
- Uğurlu, S. (2014). Türk kültüründeki dini rakslara birkaç örnek. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*.7(29), 822-834.
- Uraz, M. (1967). *Türk Mitolojisi*. İstanbul: Hüsnütabiat Matbaası.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2008). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.